

ȘCOLI SOCIOLOGICE PESTE HOTARE

Blocul său înalt și lățiu alături de un alt bloc, cunoscut ca "școală poloneză", este cunoscută și ca "școală poloneză a sociologiei".

Sociologia în Polonia populară¹

WŁADYSŁAW MARKIEWICZ
(R. P. Polonă)

Organizarea cercetării

Organizarea cercetării sociologice este relativ complicată în Polonia, din cauza sistemului multisectorial care prevalează în știința poloneză. Neexistând o înregistrare centralizată a centrelor de cercetări sociologice, se poate spune doar că există circa 90 de centre și unități de cercetare angajate parțial sau total în desfășurarea unei cercetări empirice a proceselor și fenomenelor sociale.

Rolul principal în cercetarea sociologică revine universităților, care au cel mai mare număr de lucrători științifici de nivel superior (profesori și docenți) și de lucrători științifici de nivel mediu, adică asistenți avind titlul de doctor. Structura organizatorică a centrelor de cercetare universitară nu este uniformă. La Universitatea din Varșovia și la Universitatea Mickiewicz din Poznań, institutele sociologice au luat ființă în 1969; Universitatea din Łódź și Universitatea Iagellonă din Cracovia au un număr de catedre sociologice, care se vor dezvolta probabil în curind în institute sociologice; alte universități, cele de la Katowice, Wrocław, Toruń și Lublin, au cîte o singură catedră de sociologie. Și mai mult, există catedre și centre de cercetări sociologice în alte instituții de învățămînt superior, ca de exemplu școlile economice (Varșovia, Cracovia și Poznań), școlile pedagogice superioare (Gdańsk, Opole și Rzeszów) și universitățile tehnice (Varșovia).

Un alt sector care are centre de cercetări sociologice este Academia Poloneză de Științe (A.P.S.). La Secția de științe sociale a A.P.S. există un Institut de filozofie și sociologie, cel mai mare institut de acest fel din Polonia și unul dintre cele mai mari din Europa. Secția să de sociologie, condusă de către profesorul Jan Szczepański, utilizează mai mult de 100 de lucrători la Varșovia și în centrele provinciale de ramură. După o reorganizare succesivă, institutul va deveni un centru de îndrumare, coordonare și integrare a cercetării poloneze pe problemele legate de teoria generală a dezvoltării societății poloneze în condițiile socialismului. În cadrul

¹ Extras din *Sociology in People's Poland* (Sociologia în Polonia populară), Ossojneum, 1970.

institutului va fi deschis principalul centru de informare și documentare socioologică. Unități speciale de cercetări sociologice au fost înființate în cadrul unor instituții și societăți științifice subordonate sau controlate de către A.P.S. (Institutul afacerilor occidentale din Poznań, Institutul silezian din Opole, Institutul științific silezian din Katowice, Institutul vest-pomeranian din Szczecin, Centrul de cercetări din Koszalin, Centrul de cercetări pentru regiunile în curs de industrializare etc.).

Al treilea sector organizatoric al științei poloneze, care nu este prea dezvoltat în domeniul sociologiei comparativ cu științele tehnice, este reprezentat de către institutele subordonate diferitelor ministere. Printre centrele sociologice importante subordonate ministerelor, sunt : Centrul interuniversitar de cercetări pentru învățămîntul superior, subordonat Ministerului Educației și Învățămîntului Superior, și Centrul pentru studierea opiniei publice de pe lingă Comitetul de radio și televiziune, ca și unitatea de cercetare sociologică din cadrul Oficiului central de statistică.

O cercetare sociologică mai mult sau mai puțin sistematică și folosită este efectuată de către sociologi individuali, angajați ai diferitelor instituții și întreprinderi ca lucrători independenți sau ca membri ai laboratoarelor psihologice și de planificare urbană etc. Există, de asemenea, unele persoane care nu au o calificare corespunzătoare pentru a desfășura cercetări științifice și ne temem că acești pseudocercetători, care activează fără un control științific, pot ușor să discreditze valoarea științifică a disciplinei pe care ei pretind că o practică și să submineze astfel increderea publicului în utilitatea ei științifică și socială.

Diseminarea excesivă a instituțiilor sociologice a permis cu ușurință ca centrul din Varșovia să monopolizeze cercetarea sociologică, cu toate consecințele negative care decurg de aici. Astfel, din cei 66 de profesori și docenți sociologi din Polonia, 36 sunt în Varșovia.

În urma recentelor schimbări efectuate în anumite posturi executive din instituțiile sociologice, aspirațiile monopoliste au fost lichidate, dar există încă pericolul potențial ca astfel de tendințe să se ivească din nou.

Comitetul de științe sociale al A.S.P., alcătuit din reprezentanții tuturor centrelor sociologice din Polonia, este organul chemat să evalueze și să coordoneze măsurile organizatorice menite să asigure o dezvoltare egală a diferitelor centre sociologice din toată țara. Una dintre cele mai importante sarcini care stau în fața comitetului este aceea de a rezolva problema specializării, prin repartizarea la diferitele centre a unor discipline sociologice sau chiar probleme de cercetare strict definite. Rezolvarea acestei probleme este, natural, legată de problema unei politici de personal corespunzătoare, de pregătirea științifică în Polonia și peste hotare, de schimburile de lucrători științifici dintre diferite centre etc. Pe scurt, este vorba de a găsi proverbialul drum de mijloc între tendința de a face totul, manifestată de către diferite centre sau indivizi, și aceea către o specializare foarte ingustă.

Expanziunea organizatorică a sociologiei poloneze, în bună măsură spontană, a fost însotită de dezvoltarea ramurilor specializate, dezvoltare care nu intotdeauna a fost planificată și coordonată într-o direcție sănătoasă. Anumiți cercetători, în special tineri adepti ai sociologiei, au început

cercetări în diferite subdiscipline, cercetări motivate nu de nevoie reală de a îmbunătăți teoria sociologică, ci de o modă trecătoare sau din dorință de a fi primul care să exploreze un subiect pe care „nimeni nu l-a abordat în Polonia”. Este adevărat, aceasta a dus la creșterea și dezvoltarea multor ramuri specialize, care erau ignorate sau pe nedrept subestimate înainte, dar în același timp a determinat o deformare a proporțiilor dintre cercetarea cu caracter empiric și de contribuție și elaborările teoretice, sintetice; o atenție excesivă se pare că a fost acordată unor discipline ca sociologia timpului liber, în timp ce altora, mult mai importante, ca, de exemplu, sociologia educației, nu li s-a acordat atenția cuvenită.

Din nefericire, nu avem la dispoziție o bibliografie completă a publicațiilor care au apărut în R. P. Polonă, nici nu avem criteriile necesare care ne-ar permite să definim cu exactitate frontierele dintre diferitele discipline specialize ale sociologiei. Pornind să prezint realizările și stadiul de cercetare în care se găsesc aceste discipline, îmi dau seama de faptul că clasificarea mea poate fi arbitrară, întrucât majoritatea monografialor serioase pot fi de obicei incluse în două sau chiar mai multe subdiscipline.

Cercetarea în domeniul sociologiei muncii, industriei și fabricilor

Într-o fază inițială, studiile din domeniul sociologiei industriale erau fie tratate erudit, fie simple rapoarte. De obicei ele conțineau o evaluare critică a principiilor metodologice ale sociologiei occidentale în special din domeniul mișcării „relațiilor dintre oameni” și o examinare a posibilităților de aplicare în industria Poloniei socialiste a conceptelor, procedurilor și tehnicilor de cercetare utilizate de sociologii occidentali în cercetarea empirică.

Cercetătorii și-au dat seama relativ repede că, în condițiile Poloniei, era necesar să se creeze un model separat de cercetare sociologică în industrie, un model liber de influențe externe, să se dezvolte metode și proceduri de cercetare diferite și să se investigheze realitatea socială specifică Poloniei cu ajutorul unor categorii care să corespundă cel mai bine condițiilor din Polonia. Sociologia muncii și industriei în Polonia are scopuri și probleme diferite de cele ale ramurilor sociologice corespunzătoare din Occident; ea se bazează pe alte valori și își propune alte sarcini, rezultate din faptul că sistemul său socioeconomic, structura socială, gradul și ritmul industrializării sunt diferite. Iată de ce, ca să îl cităm pe Szczepański, este necesar „să găsim generalizări aplicabile condițiilor noastre și să verificăm ipotezele și teoriile formulate pe baza cercetărilor întreprinse în alte societăți”².

² J. Szczepański, *Uwagi o przedmiocie i zadaniach socjologii pracy* (Observații cu privire la obiectul și sarcinile sociologiei muncii), în *Jak pracuje człowiek. Z badań polskich psychologów, socjologów i ekonomistów* (Cum lucrează omul. Cercetare a psihologilor, sociologilor și economistilor polonezi), Varșovia, 1961.

Această extremă precauție era multiplu motivată. Scopul ei era de a preveni pericolul real ca principiile sociologiei muncii și industriei să fie imitate orbește în versiunea lor occidentală, în special cea americană. Menținind o rezervă față de concepțiile teoretice și metodologice ale sociologiei occidentale a muncii, dictată de condițiile sociale specifice, nu înseamnă că respingem toate ideile, ipotezele și legile ei. Unii oameni de știință au arătat în mod just că anumite categorii ale sociologiei anglo-saxone a muncii și industriei, dacă sint corespunzător modificate, pot fi aplicate cu efecte mai bune în condițiile Poloniei decât în țara lor de origine.

Monografii asupra relațiilor dintre industrie și societate au început să apară încă din anii 1961—1962, și bibliografia publicațiilor care se ocupă cu această problemă a crescut de atunci încontinuu. Sociologia industrială este practicată de către membrii mai multor centre de cercetări sociologice din Polonia. Varșovia este cel mai important centru care desfășoară studii asupra procesului social al industrializării (K. Doktór, M. Jarosz, S. Kowalewski, I. Majchrzak, J. Malanowski, J. Szczepański, S. Szostkiewicz, S. Widerszpił și alții). Urmează Lódź (S. Dziecielska-Machnickowska, J. Kulpińska, K. Lutyńska, W. Piotrowski), Cracovia (R. Dyniński, F. Michoń, J. Pietraszek, A. Stojak), Poznań (J. Krzykała, W. Markiewicz, Z. Żechowski) și Katowice (F. Adamski, W. Mrozek).

În cadrul acestei subdiscipline sociologice, care acoperă un număr mare de subiecte, unele probleme nu sint legate în mod direct de industrie, și, cum acestea sint problemele cărora li s-a acordat o atenție specială, care s-a concretizat în numeroase lucrări, s-a creat impresia că ele constituie ramuri separate ale sociologiei. Printre aceste probleme sunt fluctuația, schimbările în structura și prestigiul diferitelor meserii și profesiuni, activitățile sociale ale muncitorilor și efectele sociale ale progresului tehnic.

Cercetările în regiunile în curs de industrializare au un caracter specific; ele s-au desfășurat sub auspiciile Comitetului pentru cercetarea regiunilor în curs de industrializare al A.P.S. și ale unității de cercetare a acestui comitet.

Varietatea subiectelor acoperite de sociologia muncii și industriei și exceptional de marea dispersare a cercetării în această disciplină, care pare să atragă în mod particular un mare număr de amatori obsedăți de mania descoperirilor, fac ca coordonarea și integrarea cercetărilor în această disciplină să fie o problemă deosebit de urgentă. Mai mult chiar, bogăția datelor obținute în cursul cercetărilor sociografice necesită pur și simplu o sinteză. Prima încercare s-a făcut deja. Este vorba despre o lucrare colectivă, editată de J. Szczepański, intitulată *Przemysł i społeczeństwo w Polsce Ludowej* (Industria și societatea în Polonia populară, Wrocław — Varșovia — Cracovia, 1969), o lucrare care, după cum admite însuși editorul, nu este o sinteză completă, fiind imposibil de stabilit un plan de cercetare uniform. Fiind o încercare de prezentare a unui tablou atotenu-prințător al problemelor industriale în Polonia, lucrarea pune în evidență lipsurile din cercetare și problemele cărora nu li s-a acordat o atenție suficientă și indică domeniile în care vor trebui depuse eforturi suplimentare în cercetările viitoare. Schimbarea formelor extensive în forme intensive de administrare economică (management), recent proclamată de către stat, deschide noi și interesante perspective cercetării în domeniul sociologiei muncii și industriei în Polonia.

Cercetări asupra schimbărilor în structura socială

Cel de-al treilea domeniu al cercetării sociologice, care în multe cazuri este strins legat de cel de-al doilea și la fel de bine dezvoltat, este cercetarea asupra schimbărilor în structura socială, în special cercetările asupra clasei muncitoare și a intelectualității, desfășurate de cîteva centre sociologice.

Rezultatele cercetării proceselor de dezvoltare care au avut loc în cadrul clasei muncitoare și al intelectualității au apărut în 24 de studii editate de Jan Szezepański. Judecind după aceste studii, se poate spune că respectivele cercetări, datorită caracterului lor sistematic, au corectat în bună măsură numeroase opinii care, nefiind bazate pe vreun material concret, empiric, erau intuitive. Aceste opinii, larg propagate într-un anumit timp de către presă, erau extrem de sugestive și conțineau generalizări exaltante despre caracteristicile actuale ale clasei muncitoare și ale intelectualității. Multe opinii unilaterale au fost exprimate în Polonia, în special despre intelectualitate.

Aplicind în aceste lucrări unele principii de cercetare, s-a făcut posibilă adunarea unui material care, interpretat și generalizat corespunzător, poate adăuga noi concluzii și teze la teoria marxistă despre dezvoltarea societății în perioada de trecere; aplicat în practică, materialul face posibile planificarea cu exactitate a programului revoluției social-culturale în Polonia și indeplinirea lui cu o eficiență sporită. Descriind și clasificind factorii sociali, cercetătorii au folosit metode și tehnici moderne, deja încercate în parte de către sociologii din Vest, recunoscind în același timp necesitatea utilizării metodelor psihologiei sociale în examinarea proceselor ce au loc în conștiința oamenilor, a atitudinilor și aspirațiilor lor, și au acordat o atenție deosebită reducerii structurilor și proceselor sociale investigate la forme tipice. În sfîrșit, structurile sociale investigate și procesele de conștiință care se manifestă la grupuri mici sunt examineate și la grupuri mari în contextul legităților generale.

Sociologii polonezi au adus o contribuție valoroasă la discuția teoretică care are loc de multă vreme în cereuri academice și în mișcarea muncitorească internațională despre dinamismul transformărilor sociale în țările în curs de industrializare și despre structura societăților moderne, industrializate. În multe lucrări s-au făcut încercări de a se dezvolta teoria marxistă a claselor sociale, astfel încît ea să devină un instrument exact pentru analizarea schimbărilor sociale în epoca noastră, epocă deseori numită a doua revoluție tehnică-industrială. În aceste studii, sociologii polonezi polemizează cu oamenii de știință din Occident care susțin că teoria marxistă a claselor și a luptei de clasă nu poate fi aplicată la transformările care au loc în structura societăților moderne.

Pe baza principiilor teoretice marxiste și a experienței căpătate în perioada construcției socialismului, mulți cercetători încearcă să investigheze procesul transformărilor sociale care au loc în societățile socialiste, unde, după proghoza lui Marx, diferențele de clasă dispar.

În legătură cu concepțiile revizioniste din ultima vreme despre rolul din ce în ce mai slab al clasei muncitoare în societatea socialistă și instituțiile ei, s-a inceput o nouă discuție în ceea ce privește sensul concep-

tului de clasă cum a fost înțeles de către Marx și Engels, precum și în ceea ce privește lupta de clasă și formele ei în societatea socialistă a Poloniei. Problemele teoretice ale structurii de clasă sunt investigate, printre alții, de către J. Danecki, B. Gałecki, B. Gołębiowski, S. Kozyr-Kowalski, J. Ładosz, A. Słomczyński și W. Wesołowski.

Mulți alți specialiști sunt angajați în studiul empiric asupra schimbărilor în structura clasei muncitoare și a inteligenției, asupra relațiilor dintre structura profesională și structura de clasă, a mobilității verticale a societății poloneze etc. S-a dezvoltat de asemenea cercetarea asupra micii burghezie, locul și funcția ei în societatea poloneză contemporană (J. Malanowski și alții). Acest gen de cercetare s-ar dovedi mult mai fructuos și ar face posibilă formularea de generalități dacă ar fi sincronizat cu cercetările desfășurate în celelalte țări socialiste.

Un grup separat de probleme incluse în această secțiune formează studiile despre schimbările în structura și ierarhia profesională, studii care sunt deosebit de interesante și importante din punctul de vedere al practiciei sociale (H. Najduchowska, A. Sarapata, R. Turski și alții). De unele profesioni, de exemplu a oțelarului, a farmacistului, a pescarului, s-au ocupat monografii separate.

Oamenii de știință au preluat din nou o problemă care a fost neglijată mult timp, a cărei importanță socială devine din ce în ce mai mare, și anume activarea profesională a femeilor și consecințele inerente în poziția socială și rolul femeii la locul de muncă și în familie. Cercetări sistematice în acest domeniu au fost conduse de J. Piotrowski, A. Kłoskowska, W. Mrozek și M. Sokołowska.

Cercetări asupra transformărilor sociale din mediul rural

Cercetarea în domeniul sociologiei rurale, o disciplină care are tradiții foarte bogate în Polonia, este desfășurată de către multe centre sociologice; există însă centre și oameni de știință care s-au specializat în acest fel de cercetare, de exemplu Centrul de cercetare de sociologie rurală, creat pentru acest scop la Institutul de economie agricolă, și un grup de lucrători de la Institutul de filozofie și sociologie care, pînă la ultima reorganizare a institutului, formau un centru pentru sociologia rurală de sine stătător. O atenție deosebită este acordată problemelor rurale și de Comitetul de cercetare pentru regiunile în curs de industrializare, de fapt de unitatea sa de cercetare și de secțiile care ii sunt subordonate.

În afara de Varșovia, care are cel mai mare grup de specialiști în acest domeniu, mai există centre sociologice și etnografico-sociologice bine dezvoltate și la Cracovia, Poznań, Lublin și alte orașe.

Scopul principal al cercetării este de a se afla efectele politiciei statului nostru asupra stratificării sociale în regiunile rurale, felul de antagonism produs (intensificat sau micșorat) de această politică și noile tendințe rezultate din procesul polarizării sociale. Rezultatele acestor cercetări asupra schimbărilor în structura de clasă și profesională a populației

rurale contribuie la teoria generală a claselor sociale și a dinamismului structurii sociale.

Printre alte probleme care formează subiectul cercetărilor de lungă durată desfășurate de centrele științifice și individual, de oameni de știință interesati de schimbările sociale în regiunile rurale, trebuie să menționăm cercetările asupra activității profesionale și sociale a țăranilor (D. Gałaj, B. Gałecki), asupra schimbărilor modelului de familie rurală și a rolului școlii din sat (Z. Tyszka, B. Sadaj, J. Turowski), asupra schimbărilor de cultură și obiceiuri (J. Burszta, K. Dobrowolski, S. Nowakowski, A. Pawełczyńska, Z. Wierzbicki), a gospodăriilor moderne socializate și individuale, a proceselor de migrație a populației rurale (W. Pohoski) etc.

O problemă de mare interes pentru sociologie o reprezintă grupul social al „țăranilor-muncitorilor”.

De asemenea un rol important în dezvoltarea sociologiei rurale în Polonia l-au avut „Anuarul de sociologie rurală”, din care au apărut șapte volume începând din 1963, și lucrările desfășurate în cadrul redacției periodicei „Satul contemporan”, în care s-au publicat cu regularitate studii științifice și de știință popularizată, precum și articole pe tema transformărilor petrecute în agricultură și în viața populației rurale.

După 1964 a început să apară în Polonia monumentală colecție de material autobiografic editată de J. Chałasiński și intitulată „Tinere generație de țărași în Polonia populară”. Această lucrare unică, care probabil că nu are pereche în nici o altă țară, oglindește procesele transformărilor sociale din mediul rural din Polonia. Cinci volume au fost publicate pînă acum și alte cinci sunt gata pentru tipar.

Cercetarea procesului social de urbanizare

Sociologia urbană este una dintre disciplinele care au cunoscut o creștere deosebit de dinamică în perioada ultimilor ani. Grupul de cercetători care s-au ocupat de problema urbanizării de mai mult timp s-a mărit în ultimii ani cu specialiștii din Varșovia și din alte centre sociologice.

Ceea ce caracterizează sociologia urbană și a urbanizării în prezent în Polonia este faptul că lucrările teoretice care se străduiesc să definească strict subiectul acestei discipline sunt acompaniate de cercetări empirice asupra unor manifestări și aspecte variate ale dezvoltării urbanistice în Polonia. Punctul de plecare al acestor luerări îl constituie convingerea că în perioada postbelică orașele și-au schimbat caracteristicile în Polonia. Ca rezultat al migrațiunilor de masă, acestea au trebuit să absoarbă un procentaj considerabil de țărași; în nouul sistem social-politic, funcțiile economice, culturale, politice, administrative ale orașului au suferit schimbări radicale, s-a schimbat caracterul legăturilor dintre locuitorii săi, au apărut noi instituții, iar cele vechi și-au schimbat caracterul. În consecință, scopul cercetării comunităților urbane este de a le descoperi tipologia, de a determina caracterul specific al orașelor din Polonia, care le deosebesc de orașele capitaliste.

Cercetări asupra culturii contemporane

Un progres excepțional de rapid a cunoscut sociologia culturii. Specialisti în teoria și sociologia culturii încearcă să elaboreze un model de cultură socialistă modernă care să asigure omului o dezvoltare deplină în condițiile civilizației industriale și ale aglomerărilor urbane mari, o cultură care să difere atât de modelele tradiționale de modă veche, cât și de cele ale culturii burgheze. Un ajutor important în orientarea cercetărilor asupra culturii a fost acordat de către Comitetul de cercetări asupra culturii contemporane al A.P.S., care a desfășurat o amplă activitate publicistică.

Discuții vii a prilejuit în cercuri profesionale și în presă ceea ce este cunoscut sub numele de cultură de masă.

Cea mai importantă lucrare în domeniul sociologiei culturii publicată după război este *Cultura americană. Formarea culturii naționale în S.U.A.*, de către J. Chałasiński.

Problema timpului liber este una dintre problemele sociologiei culturii care a fost abordată cel mai frecvent în cercetările empirice și analizele teoretice. Numeroase studii pe această problemă au fost scrise de M. Ćwiakowski, J. Danecki, D. Dobrowolska, A. Kamiński, A. Siciński, Z. Skórzyński, K. Żygulski și alții. O discuție polemică s-a iscat în ultimul timp în jurul fundamentării teoretice și metodologice a sociologiei timpului liber. Tot mai mulți participanți la ea au ajuns la concluzia că problema timpului liber este complementară celei a timpului de lucru și deci nu trebuie tratată ca o problemă aparte. Au existat numeroase critici la adresa diferitelor lucrări care trivializează această problemă și se mulțumesc să înregistreze statistic opțiunile pentru diferite forme de petrecere a timpului liber.

Cercetări în domeniul sociologiei educației

Schimbările care au loc în rolul educativ al familiei și al instituției căsătoriei, sub influența transformărilor petrecute ca urmare a industrializării socialiste și a urbanizării, constituie subiecte ale studiilor elaborate de A. Kłosowska, J. Lutyński, W. Mrozek și Z. Tyszka; problema delinvenției juvenile a fost studiată de către H. Malewska, B. Maroszek și A. Pawełczyńska, rolul școlii și al învățătorilor a fost pus în discuție de către A. Kwilecki, S. Kowalski și B. Sadaj; cercetări asupra afirmării sociale a tinerei generații de țărani au fost efectuate de către J. Chałasiński, mai ales pe bază de memorii; de problema organizațiilor de tineret s-au ocupat W. Adamski și W. Kwaśniewicz; subcultura tineretului a fost studiată de către R. Dyoniziak. Sociologia educației și-a largit cimpul de investigație după război, abordind problema studenților (S. Nowak și J. Szczepański) și a mișcărilor studențești din zilele noastre (W. Markiewicz). Alături de problema pedagogiei în instituții de învățămînt superior, studiile de sociologie a educației ocupă un loc de frunte în impresionanta listă de studii publicate de către Centrul interuniversitar de cercetări în domeniul învățămîntului superior.

Alte cercetări

În R. P. Polonă, în special după 1956, am fost martorii dezvoltării ramurilor specializate ale sociologiei care fuseseră fie neglijate, fie ignorate înainte de război. Multe dintre acestea sunt încă la începutul dezvoltării, cu toate că în unele domenii s-au obținut realizări importante.

În primul rînd trebuie să menționăm sociologia relațiilor politice, abordată de către sociologii marxiști J. Banaszkiewicz, J. Danecki, K. Otrowski, R. Owieczko, M. Waldenberg, W. Wesełowski, J. J. Wiatr, S. Widerszpil și alții. Înălț de curind, cercetătorii specializați în acest domeniu aveau propriul lor periodic, „*Studia Socjologiczno-Polityczne*”, din care au apărut 24 de numere; studii dedicate sociologiei politice sunt publicate la intervale regulate în „*Nowe Drogi*” și alte periodice științifice. Acum trei ani, o nouă materie, științele politice, a fost introdusă în institutele de învățămînt superior, iar de curind în unele centre universitare au fost înființate institute de științe politice.

Sociologia națiunii a suferit în Polonia numeroase vicisitudini. În cartea sa *Naționalitățile moderne*, F. Znaniecki spune că, probabil, nici o altă țară nu are atât de multe studii dedicate problemei naționale ca Polonia. În perioada interbelică și în primii ani ai republicii populare, în cercurile sociologice interesul pentru această disciplină a scăzut. Situația s-a schimbat în ultimul timp radical, apărind un număr tot mai mare de publicații ce se ocupă de problemele națiunii (J. Chałasiński, W. Markiewicz, J. Szacki, J. J. Wiatr). Se poate aștepta ca problemele națiunii să trezească și discuții în cercuri științifice, căci specialistii care se ocupă de această problemă au puncte de vedere diametral opuse în privința teoriei și metodologiei.

Sociologia armatei, o disciplină cîndva complet ignorată în Polonia, se dezvoltă în prezent cu mult succes. Ea a luat ființă în anii '60, prin studiile lui J. J. Wiatr despre rolul armatei în viața socială și politică. De atunci problemele sociologiei armatei au constituit un subiect de studiu sistematic al unui grup de oameni de știință de la Academia politică militară „Dzierżyński”.

Destul de neașteptat, a apărut încă o subdisciplină, numită în mod obișnuit „sociologia lumii a treia”. Transformările politice, sociale și culturale care au loc în fostele colonii, în special în Africa neagră, au fost abordate de către J. Chałasiński, S. Chodak, A. Matejko, J. Zajączkowski și alții. Pot exista, desigur, dubii dacă Africa neagră este cea mai reprezentativă regiune pentru schimbările sociale care au loc în lumea a treia și dacă nu cumva sociologia care întreprind cercetări asupra fostelor colonii nu ar trebui să-și îndrepte privirile către alte continente, în special Asia și America Latină.

Sociologia dreptului și a instituțiilor juridice este reprezentată în Polonia prin A. Podgórecki, care a pus și bazele dezvoltării sociotehniciei, teoria aplicării rezultatelor cercetării științifice în practica socială, o subdisciplină care are deja un grup de entuziaști.

Sociologia moralei a fost îmbogățită pînă la un nivel nemaiatins în altă parte în lume datorită studiilor lui M. Ossowska, care se impun prin nivelul lor impresionant de eruditie. De problemele moralei s-au ocupat de asemenea A. Podgórecki și Z. Ziembinski.

Până de curînd sociologia medicală, inițiată mai ales de studiile lui M. Sokołowska, era privită ca o subdisciplină singulară. În prezent ea se poate deja lăuda cu multe studii interesante.

Sociologia organizării constituie o ramură separată; ea a apărut ca urmare a cooperării dintre sociologi și economisti (A. K. Koźmiński, A. Matejko, J. Zieleniewski și alții).

Multe cercetări sociologice empirice sunt datorate Centrului pentru studierea opiniei publice de pe lîngă Comitetul de radio și televiziune, care, cu ajutorul unor anchetatori sociali împărtășia în toată țara, face anchete de masă asupra opiniei publice. Centrul publică rezultatele acestor anchete într-un buletin special (circa 100 de numere au apărut pînă în prezent) și sub formă de monografii.

Istoria ideilor sociale este un domeniu separat de cercetare sociologică, care nu ține de vreuna dintre discipline, a căror împărțire este, după cum am spus, artificială. Această disciplină complexă își datorează nivelul înalt studiilor lui N. Assorodobraj, J. Chałański, S. Kozyr-Kowalski, P. Rybicki, J. Szacki, J. Szczepański, T. Szczurkiewicz și alții.

Cercetări asupra frontierelor dintre sociologie și alte discipline sociale, în special istoria, filozofia, etnografia, psihologia, pedagogia, economia, statistică și demografia, au fost de asemenea efectuate în Polonia.

Este indiscutabil faptul că succesul rezolvării unor probleme științifice și practice importante, rezultate din industrializare, urbanizare, revoluția tehnică-științifică, schimbarea structurilor sociale, schimbările în conștiința națională etc., depinde de integrarea științelor sociale, și deci va trebui să dezvoltăm cercetări care să îmbrățișeze diferite discipline, într-o măsură mult mai mare decât am făcut-o pînă acum.